

Lacking GUTs: החיפוש אחר התשובה לחיים, היקום וכל השאר
נייר תגובה למאמרו של איאן שפירו

דובי קננגיסר – 035812924

”חלק גדול מהיקום אינו טעון כל הסבר. פילים, לדוגמא.”
(פיטר אטקינס, ”הבריאה”)
”קשה מאוד לתת ניבוי מדוייק, בייחוד בכל מה שנוגע לעתיד.”
(נילס בוהר, פיזיקאי)

הבעיה המרכזית שמציג Shapiro (2002) במאמרו היא שאלת המניע מאחורי מחקרים: מדוע חוקר מסויים בוחר לעסוק בנושא מסויים בצורה מסויימת. לטענתו, המחקר במדע המדינה סובל מ”הנעה-תיאורטית” או ”הנעה-מתודולוגית” – כלומר, החוקרים בוחרים לעסוק בנושא מסויים כדי לקדם את התיאוריה שהם כבר מחזיקים בה אודות דרך פעולתו של העולם הפוליטי, או פשוט משום שזהו הנושא אותו הם יכולים לחקור בכלים המתודולוגיים והאנליטיים העומדים לרשותם. Shapiro טוען כי תחת זאת, על החוקרים לבחור נושאים משום שהם מציגים שאלות מעניינות, ורק לאחר מכן לנסות לבחון את הפתרונות שהוצעו לשאלות הללו בעבר, וכיצד ניתן לשפר אותם.

בבסיס טענתו של Shapiro עומדת, דומני, התנגדות רבתי לנסיון של מדעני מדינה מסויימים להחרות-להחזיק אחרי המדעים המדוייקים: ליצור הכללות (חלק III) הנותנות ניבויים ברי-הפרכה (IV). לטענתו, שתי הדרישות הללו יוצרות מצבים אבסורדיים בהם מדענים מחפשים ללא הרף אחר הכללות שאינן בנמצא, או – גרוע מכך – בוחרים לעסוק רק באותם תחומים (טריוויאליים, לרוב) שבהם קל יותר למצוא הכללות, משל היו מחפשים את המטבע מתחת לפנס. אך הבעייתיות בטיעון של Shapiro נחשפת בדוגמאות שהוא מביא. בחלק I של המאמר מציג הכותב, בין השאר, מאמר של Murray העוסק באמהות עניות. הטענה של מורי אבסורדית כבר ממבט ראשון, ו-Shapiro מספר כי בעקבות הביקורות המתבקשות הגיב מורי בטענה מוזרה עוד יותר, המתעלמת מהנתונים הקיימים ושאינה מתבססת על הוכחות כלשהן. האם הבעיה במחקר זה היא בהיותו מוכוון-תיאוריה? ודאי שלא! הבעיה במחקרו של מורי היא שהוא פשוט מדע רע. החוקר האידיאלי בכל תחום של המדע אמור לעודד ביקורת על מאמרו ולנסות ולהתמודד איתה באופן רציני, או להודות בתבוסה – ותבוסה זו מקדמת את המדע לא פחות מאשר נצחון. מורי, בדוגמא שהביא Shapiro פשוט לא עמד בתנאי האלמנטרי הזה.

אך מוזרה מכך תלונתו של Shapiro כאילו הדגש על ניבויים מביא לתת-הערכה של חשיבות הבדיקה המחודשת של תיאורים מקובלים אודות המציאות (p. 613). הרי דווקא המתודה המשמשת את המדעים המדוייקים היא זו שקוראת לנסות שוב ושוב לערער את הפרדיגמה

המקובלת על-ידי בחינתה במגוון גדול ככל האפשר של מצבים – לראות היכן ההכללה מאבדת את כושר הניבוי שלה, עד היכן הקירוב מצליח להחזיק מעמד.

הרי כיצד מצפה Shapiro להגיע להערכה מחדש של תיאורים מקובלים אודות המציאות, אם התיאורים הללו אינם מנסים כלל להגיד משהו אודות המציאות שמעבר למקרים הספציפיים שנחקרו? ההכללה היא בסיס כל מחקר שאינו תיאורי בבסיסו. הגביע הקדוש של כל תחום מחקר הינו, וחייב להיות, התאוריה המאוחדת הגדולה (Grand Unified Theory – GUT), אותו תיאור אלגנטי שמסביר את התחום כולו בתיאוריה אחת. אינני טוען כי מדע המדינה צריך לנסות להשיג את מה שהפיזיקה עדיין לא הצליחה, אך הוויתור של Shapiro על כל יומרה לניבוי והכללה נראה לי תגובה-מופרזת לכשלונות העבר.

Shapiro טוען כי ישנם תחומים בהם לא ניתן ליצור הכללות. כדוגמא הוא מציג את שאלת התנאים להיווצרות דמוקרטיה, ומציע כי אין סדרה מסויימת של תנאים שבהנתן קיומם, תקום דמוקרטיה. זאת, הוא טוען, משום שהקשר ההיסטוריה והסביבתי השונה של כל מדינה ומדינה מביא לתנאים שונים בתכלית. מדובר, אם כן, בארנב ובשפן: שתי החיות דומות מאוד, אך השפן קרוב יותר, אבולוציונית, לפיל, לדוגמא, מאשר לארנב. האם בהנתן הדמיון הרב בין שתי החיות חרף המרחק הגנטי שלהן, הרימו חוקרי האבולוציה את ידיהם והודו בתבוסה? לא ולא. נכון הדבר שהדמיון נוצר מתוך תנאים התחלתיים שונים בתכלית, אך לחצים אבולוציוניים מסויימים הם שהביאו להדמות המופלאה של שני המינים. התאוריה האבולוציונית אינה מסוגלת לנבא את ההדמות הזאת בהנתן התנאים ההתחלתיים בלבד, אך היא מסוגלת לקחת צעד לאחור ולהסביר את ההידמות ברמת הפשטה גבוהה יותר: רמת הלחצים האבולוציוניים. באותו אופן, הפיזיקאים גילו כי אין ביכולתם לנבא את התנהגותו של חלקיק בודד, כפי שהתבקש מתוך המכניקה הניוטונית, ולכן הם צעדו צעד אחד אחורה, ואימצו את המודל ההסתברותי להתנהגות חלקיקים – היא מכניקת הקוונטים.

המסקנה, לפיכך, צריכה להיות הפוכה מזו של Shapiro: לא צלילה אל תוך הפרטים ההיסטוריים המתארים כל מקרה ומקרה וניסיון להסביר כל אחד מהם בנפרד באופן תיאורי גרידא, אלא דווקא הליכה צעד אחד לאחור, ובחינת שאלת הדמוקרטיזציה (או כל שאלה אחרת) ברמת הפשטה גבוהה יותר, עד למציאת הכללה שתנבא, לאחור ולפנים, את המציאות.

ביבליוגרפיה

Shapiro, Ian. 2002. "Problems, Methods, and Theories in the Study of Politics, or What's Wrong with Political Science and What To Do About It." **Political Theory**, 30 (4), pp. 596-619.